

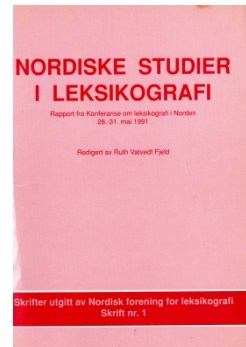
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Den selektive specialordbog

Forfatter: Rita Lenstrup

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 1, 1992, s. 478-482
Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, 28.-31. mai 1991

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for bruk af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Den selektive specialordbog

Den selektive specialordbog er en oversættelsesordbog, der fokuserer på underområder inden for fagsproglige enkeltfag. I kraft af det selektive tilsnit, kan ordbogen både være slank og alligevel samtidig satse på høj kvalitet. Makro- og mikrostruktur kan således med fordel indrettes specifikt for hver enkelt ordbog. For at kunne arbejde med fremstilling af sådanne ordbøger som undervisningsdisciplin, er det nødvendigt at have meget klare kriterier for det selektive emnes afgrænsning. Disse problemer diskuteres i lyset af to selektive ordbøger, hver med sin specifikke struktur.

Indledningsvis skal det fastslås, at min primære interesse i ordbogsarbejde er at dyrke det som et emne ved den fagsproglige oversættelsesuddannelse på højeste niveau ved Handelshøjskolen i København. Jeg har derfor det dobbelte sigte at udvikle et koncept, der kan tilgodese emnet som en undervisningsdisciplin og samtidig tilgodese det som et produkt, der kan markedsføres.

Den selektive model

Hvis det skal lykkes at producere dansk-engelske og engelsk-danske fagsproglige oversættelsesordbøger på overskuelig tid med studerende som leksikografer, er det indlysende nødvendigt, at der arbejdes med en meget slank ordbogsmodel.

Samtidig er det af hensyn til de studerende vigtigt, at ordbogsarbejdet får høj kvalitet, men dette er også vigtigt for markedsføringen af det færdige ordbogsprodukt. Fagsprogsmarkedet har kun interesse i slanke ordbøger, hvis de udgør et vægtigt bidrag til eksisterende ordbøger.

Betegnelsen selektiv er valgt, fordi valget af lemmata er stærkt selektivt ved kun at fokusere på underområder inden for fagsproglige enkeltfag (Nielsen 1990:32ff). Den selektive ordbog har dermed en anden indfaldsvinkel end dem, der omfattes af betegnelsen minimerende fagsproglige ordbøger (Hausmann 1977:5f og Nielsen 1990:32ff), idet disse forfattere med minimerende mener ordbøger med et overfladisk udvalg fra et fagområde.

To eksempler

I det følgende skal omtales to ordbøger, hvor afgrænsningen rent praktisk har været foretaget ud fra helt forskellige kriterier.

Den ene ordbog, *Joint Venture - engelske og danske termer*, (Lenstrup 1989b) fokuserer på et underområde af emnet virksomhedsformer, som kan være aktieselskaber,

kooperativer, etc., et emne hvis mere traditionelle betegnelser på de forskellige delområder kan slås op i eksisterende ordbøger.

De indgangsord, der indgår i ovennævnte ordbog, er imidlertid selekteret fra en stor mængde faglitteratur ud fra det kriterium, at de skal supplere eksisterende oversættelsesordbøgers dækning af fagområdet. Grænsen, for hvad der skal indlemmes, og hvad der ikke skal, er dog ikke blot et mekanisk spørgsmål, om hvorvidt en fagterm kan slås op andetsteds. Men det er et spørgsmål, om hvorvidt det pågældende lemma har betydningsnuancer, som måtte være specifikke for vores ordbogs emne, og som ikke fremgår i de gængse fagordbøger.

Den anden ordbog (forventet udgivelse primo 1992) er selektiv efter et andet og mere praktisk princip. Ordbogens emne er indkomstskat, som ikke er dækket af nogen eksisterende tosprogsordbog med engelsk og dansk, hvorfor en omfattende ordbog på området er et oplagt emne. Men på grund af de begrænsede produktionsressourcer er der truffet et indsnævrende valg, nemlig selvangivelsen, der indsnævredes yderligere til den engelske selvangivelse - the tax-return.

Denne form for afgrænsning, der bestemmes af formularen med tilhørende vejledning, er naturligvis langt lettere at håndtere end den ovenfor omtalte. Og med studerende som leksikografer er den mere hensigtsmæssig, netop fordi den fritager leksikografen for overvejelser, om hvad der har relevans som lemmata.

Sådanne overvejelser kan nemlig være vanskelige for studerende, der ikke kan forventes at have fornøden kompetence på et fagsprogligt område til at afgøre, hvad der er specifikt for et enkeltfags underområder, og hvad der hører til fagets overordnede begreber. Efter min erfaring fører denne usikkerhed til spild af tid og til frustrationer, der forringer koncentrationen om det konstruktive ordbogsarbejde for de studerende.

Struktur

Med hensyn til makrostrukturen forestillede vi os ved starten af arbejdet ved begge ordbøger en traditionel model med to dele, en for hvert sprog, hver med sin alfabetiske indgang, som vi kunne opbygge sideløbende. Men i begge tilfælde viste en sådan fremgangsmåde sig at være uhensigtsmæssig, nemlig af årsager, der hang sammen med karakteren af de områder, vi arbejdede med.

Ved emnet skat drejede arbejdet sig om at finde ækvivalenter til termer i en kulturbundet institution, som ganske vist begge lande har, idet der betales indkomstskat, arveafgift, o.s.v. Men de traditioner og strukturer, der ligger bag, er så forskellige, at det viste sig mest praktisk at tage hvert land for sig, altså starte med det engelske, finde forklaringer og danske ækvivalenter og udgive det som én ordbog. Og så på et senere tidspunkt gå den modsatte vej og udgive en dansk engelsk ordbog om den danske selvangivelse.

Enhver forestilling om at alfabetisere de danske ækvivalenter fra en sådan engelsk-dansk ordbog, eksempelvis om skat, med de engelske indgangsord koblet på til en dansk-engelsk ordbogsdel — nemlig det der sker ved visse oversættelsesgenererede fagsprogsordbøger — bør man droppe. En sådan dansk-engelsk ordbog ville være et kunstprodukt, og det ville ikke være venligt at friste den travle bruger til at tro, at en alfabetiseret dansk del med tilkoblede engelske indgangsord fra den engelske del, kunne anvendes ved oversættelse fra dansk til engelsk om *danske* skatteforhold.

Emnet 'joint venture' er derimod et internationalt emne, og langt den meste tilgængelige litteratur er på engelsk. De problemer, der behandles i danske tekster om joint

venture, er kendte og omtalte problemer i den engelske sprogverden. Her er altså ikke tale om to kulturelt forskellige verdener, her er tale om den globale verden. Og her bunder anisomorfien i det forhold, at dansk er et lille sprog og en lille verden, og engelsk er et stort sprog og en stor verden, og emnet joint venture er et internationalt emne.

Dette forhold har vi ladet få indflydelse på makrostrukturen. Der er således kun ét alfabetisk indeks i ordbogen, der er bygget op omkring de engelske begreber, men der er både engelske og danske opslagsord i dette indeks.

I mikrostrukturen er såvel alle opslagsord som alle ækvivalenter illustreret med kontekster, og alle kontekster har kildeangivelse. Kildeangivelsen tjener til at give brugeren oplysning om kildens årstal og autoritet, hvor især det sidste er vigtigt for den fagsproglige oversætter, hvis han skal oversætte ikke-etablerede betegnelser (Fabritius 1991:12). Endelig giver kildeangivelse naturligvis mulighed for at søge litteratur om emnet. Makro- og mikrostruktur er i øvrigt beskrevet i Lenstrup (1989a:16f) og Lenstrup (1990).

Grænseområder til almensproget

Jeg går ud fra som givet, at en seriøs fagsproglig ordbog tager udgangspunkt i faget, og at brede fagsproglige ordbøger i forhold til almensproglige ordbøger medtager det sprogområde, der ligger på overgangen mellem faget og almensproget, dér hvor fagmand og lægmand kommunikerer med hinanden, f.eks. betegnelser for sygdomme, som ikke er latinske betegnelser, osv.

Dette sprogområde udgøres i stor udstrækning af veletablerede gloser, som uden videre fungerer i kommunikationen. Men den selektive specialordbog gør ingen eller meget få udflugter til dette sprogområde. Den tager sig derimod af nye og vanskelige størrelser, der så efterhånden etableres eller glider ud af brug. Når nye betegnelser er etableret, behøver de ikke længere den dokumentation, som er nødvendig ved første præsentation.

Som et eksempel på en glose, der i de senere år er gledet helt over i almensproget og nu kan indlemmes dér, kan nævnes **netværk**, der med netværkstankens udbredelse er gledet fra specialområderne som f.eks. **økonomisk netværk: firmagrupper** til at betyde mere eller mindre organiserede kontakter og samarbejder.

På det skatteretlige område og især det, der har betydning for oversættelse af skatteretlige dokumenter for klienter, nemlig det område, der vedrører undgåelse af dobbeltbeskatning, er hjemstedskriteriet et vigtigt spørgsmål, hvilket bl.a. fremgår af den grundige behandling, spørgsmålet får i overenskomsten mellem Storbritannien og Danmark til undgåelse af dobbeltbeskatning. Der anvendes dér stor omhu på at definere, og på at definere de begreber, der defineres med.

Det er indlysende, at det er af interesse for skatteyderen at undgå dobbeltbeskatning, men det er af lige så stor interesse for myndighederne at forhindre skatteunddragelse. Parterne i sådanne sager kan derfor have modstridende interesser i fortolkningen af hjemstedsbegrebet. Og translatøren kan risikere alvorlige konsekvenser for sin klient, hvis han vælger en uheldig ækvivalent fra en ordbog.

Hvor meget skal skatteordbogen have med på et sådant punkt? Skal den citere love, cirkulærer og lignende fra to eller flere lande til støtte for oversætteren i hans vurdering, af hvorledes noget så enkelt som bopæl skal oversættes?

Det mener jeg ikke, den absolut skal, men den kan anvise ækvivalenter ved citater fra de foreliggende paralleltekster, f.eks. dobbeltbeskatningsoverenskomsterne, suppleret med

henvisninger til relevante steder i skattelovgivningen, skattemyndighedernes vejledninger, revisionsfirmaernes fortolkninger, skatteretlige domstoles afgørelser, etc.

Overvejelserne, om hvad der skal med i denne type ordbog, kan således blive ganske forskellige fra overvejelserne, om hvad der skal med i en mere generel fagsprogsordbog. Sideløbende hermed sker der det, at den stadige præcisering af f.eks. skattemæssige begreber inden for OECD-landene og harmoniseringen inden for EF medfører, at den selektive specialordbogs område hurtigt ændres. Noget kan glide over i mere generelle fagsprogsordbøger, andet er måske forældet og kan glide ud.

Specialordbøger kontra flerfagsordbøger

Ideen om at snævre en fagsproglig oversættelsesordbog ind til et lille afgrænset område fremføres også af Nielsen (1990:36), der hævder "...at det leksikografisk set er bedre at udarbejde enkeltfagsordbøger end flerfagsordbøger, da enkeltfagsordbøger er ideelle til at give en dybtgående og detaljeret leksikografisk behandling af et i øvrigt vanskeligt tilgængeligt fagområde."

Problemerne ved ikke at foretage en sådan indsnævring fremgår hos Dyrberg og Tournay (1990:273) i de afsluttende bemærkninger i en artikel om principperne for en fransk-dansk fagsproglig oversættelsesordbog inden for "områderne økonomiske, juridiske og politiske forhold samt forvaltningen."

Dyrberg og Tournay skriver dér, idet jeg citerer fra en dansk version: "at dét der, foruden fastlæggelsen af ækivalens, har voldt os de største problemer og fortsat volder problemer, er en konsekvent implementering af vore principper. Disse vanskeligheder har deres rødder i de meget forskelligartede strukturer i de områder, vi behandler."

Hermed sigter forfatterne primært til anisomorfi på de to sprogs parallelle fagområder, men hvis "forskelligartede strukturer" er en vanskelighed dér, så multipliceres vanskeligheden med antallet af fagområder i ordbogen.

Løsningen på dette problem kunne naturligvis være at dele ordbogen op i mindre bind. Det forudsætter, at målgruppen kan skelne mellem områderne og ved hvor underområderne hører til. Men forfatterne har angivet deres målgruppe til at være "ældre franskstuderende samt oversættere (og erhvervsfolk)", og på det niveau kan brugerne udmærket skelne virksomhedsøkonomi fra nationaløkonomi og forvaltningsret fra politik.

Opdeling i specialordbøger giver mulighed for emnetilpassede principper for makro- og mikrostruktur, og selvfølgelig også mulighed for at revidere enkeltområder efter behov. Og dermed et ordbogsprodukt, der foruden at være hensigtsmæssigt for den professionelle ordbogsproducent også måtte være hensigtsmæssigt for brugerne samt for lærere og studerende, når de optræder som nicheleksikografer.

Litteratur

- Fabritius, Jeanny. 1991. TermData - PC-Termregistrering og -oversættelse i operationel form. *CLM-nyhedsbrev*, Cand.ling.merc.foreningen, nr. 3, 1991, København, (12).
- Dyrberg, Gunhild og Joan Tournay. 1990. Définition des Équivalents de Traduction de Termes Économiques et Juridiques sur la Base de Textes Parallèles. *Cahier de Lexicologie* no.56-57, publiés par Bernard Quemada, Didier Erudition, 1990, 1 et 2, 261-274. Paris.

- Hausmann, Franz Josef. 1977. *Einführung in die Benutzung der neufranzösischen Wörterbücher*. Niemeyer, Tübingen.
- Lenstrup, Rita. 1989a. ORDBØGER - "De er så mange slagse". *SPRINT* 1989-2 Sproginstitutternes Tidsskrift, Handelshøjskolen i København, 13-20.
- Lenstrup, Rita. 1989b: *Joint venture - engelske og danske termer*. Samfundslitteratur, København.
- Lenstrup, Rita. 1990: Compilation of bilingual specialized LSP dictionaries. Indsendt til publicering i *Proceedings from The 7th European Symposium on Language for Special Purposes*, Budapest 1989. Kopi af manus kan rekvireres hos forfatteren.
- Nielsen, Sandro. 1990. Noget om fagsproglige ordbøger og fag. *Netværk LSP* 2, juni, Handelshøjskolen i Århus, 31-38.